

**รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรม
ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4**

**A MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF CORE COMPETENCY OF
TEACHERS BASED ON KALYANAMITTA DHAMMA OF
PARIYATTIDHAMMA SCHOOL, PALI SECTION, IN THE SANGHA
ADMINISTRATIVE REGION 4**

พระมหาสุวรรณ สุวณฺโณ (จุลพงษ์)*

Phramaha Suwan suwanno (junphong)

พระมหาอุดร อุตุตโร **

Phramaha Udorn Uttaro

พระราชาขิรเมธี ***

Phraratwachiramethi

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพสมรรถนะหลักของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพสมรรถนะหลักของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จำนวน 331 รูป โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี โดยผู้เชี่ยวชาญร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 9 รูป/คน แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรม

* นิสิตหลักสูตรปริญญา พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาเขตนครสวรรค์)

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพสมรรถนะหลักของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน 2) การบริการที่ดี 3) การพัฒนาตนเอง 4) การทำงานเป็นทีม และ 5) จริยธรรม และ จรรยาบรรณในวิชาชีพ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 พบว่า 1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 2) ด้านการบริการที่ดีตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 3) ด้านการพัฒนาตนเองตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 4) ด้านการทำงานเป็นทีมตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 5) ด้านจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรม

3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 พบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตร มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และมีประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, สมรรถนะหลักของครู, กัลยาณมิตรธรรม,

ABSTRACT

The dissertation entitled “A Model for the Development of Core Competency of Teachers Based on Kalyanaamitta Dhamma of Pariyattidhamma School, Pali Section, in the Sangha Administrative Region 4” consisted of three objectives: 1) to study the core competency of teachers in Pariyattidhamma school, Pali section, in the Sangha Administrative Region 4; 2) to create a model for the development of core competency of teachers based on Kalyanaamitta Dhamma of Pariyattidhamma school, Pali section, in the Sangha Administrative Region 4; and 3) to assess a model for the development of core competency of teachers based on Kalyanaamitta Dhamma of Pariyattidhamma school, Pali section, in the Sangha Administrative Region 4. The research was divided into three phases namely: 1) The first phase was to study the conditions of competency of teachers in Pariyattidhamma school, Pali section by collecting the data from a sample consisted of 331 students of Pariyattidhamma school, Pali section. The statistics used were frequency, percentage, average and standard deviation (S.D.). The interviews with 17 experts were also employed by means of a structured interview; 2) The second phase was to create a model for the development of core competency of teachers based on Kalyanaamitta Dhamma of Pariyattidhamma school, Pali section by means of a focus group discussion with 9 experts and analyzed the gained data; and 3) The third phase was to assess a model for the development of core competency of

teachers based on Kalyanaamitta Dhamma of Pariyattidhamma school, Pali section. The statistics used were average and standard deviation (S.D.) by 17 experts.

From the study, it was found as follows:

1) The conditions of competency of teachers in Pariyattidhamma school, Pali section, in the Sangha Administrative Region 4 are divided into 5 aspects as follows: 1) The focus on achievement from work implementation; 2) A good service; 3) Self-development; 4) Teamwork; 5) Ethics and Code of Professional Conduct. The overall aspect was at a high level. When considering each aspect, it was found that self-development was at the highest level with the highest average. While the focus on achievement from work implementation was at a high level with the lowest average.

2) From a study on a model for the development of core competency of teachers based on Kalyanaamitta Dhamma of Pariyattidhamma school, Pali section, in the Sangha Administrative Region 4, it was found as follows: 1) The focus on achievement from work implementation based on Kalyanaamitta Dhamma. 2) Providing a good service based on Kalyanaamitta Dhamma. 3) Self-development based on Kalyanaamitta Dhamma. 4) Teamwork based on Kalyanaamitta Dhamma. And 5) Ethics and Code of Professional Conduct based on Kalyanaamitta Dhamma

3) The results of the assessment of a model for the development of core competency of teachers based on Kalyanaamitta Dhamma of Pariyattidhamma school, Pali section, in the Sangha Administrative Region 4 found that a model was accurate, appropriate, possible and utilized. The assessment showed the highest level in every aspect.

Keywords: A Model, the development of cord competency of teachers, Kalyanaamitta Dhamma

1. บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นระบบการศึกษาที่สำคัญของพระพุทธศาสนา มาแต่โบราณกาล โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางหรือเป็นสถานที่เรียน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอน พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไปเป็นผู้เรียนปัจจุบันการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง 2 แผนก ดำเนินการ โดยองค์กรของคณะสงฆ์ไทย คือ กองธรรมสนามหลวง และกองบาลีสนามหลวง ดำเนินการตามนโยบายของมหาเถรสมาคม เพื่อทำนุบำรุงรักษาไว้ซึ่งหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปัญหาการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ด้านหลักสูตรในอดีต และ ปัจจุบัน มีความกระจัดกระจาย ไม่มีบูรณาภาพ ไม่เป็นระบบ ไม่มีแกนร่วมใดๆ ไม่ว่าจะในด้านนโยบาย วัตถุประสงค์ แผนงานโครงการหรือการบริหาร และไม่มีหลักสูตรสายหนึ่งสายใดเป็นที่ยอมรับร่วมกันว่าเป็นหลักสูตรที่เพียงพอ หรือ เหมาะสมสำหรับเตรียมผู้เรียนให้เป็นผู้พร้อมที่จะดำเนินชีวิตของตนให้เป็นไปด้วยดี และสามารถปฏิบัติศาสนกิจให้ได้ผลอย่างเป็นที่น่าพอใจในยุคปัจจุบัน จึงปรากฏอยู่ทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรแต่ละรูปจะศึกษาวิชาการต่างๆ ในเวลาเดียวกันประมาณสองหลักสูตรการขาดหลักสูตรศาสนศึกษาขั้นพื้นฐานระยะสั้นทำให้การบวชโดยไม่ได้เรียนเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป เป็นเหตุให้ประเพณีการบวชเรียนพลอยเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผู้บวชอยู่จำพรรษาลดลงระยะ 3 เดือน มีจำนวนลดน้อยลง คน

จำนวนมากนิยมบวชนอกระยะพรรษาและครองเพศอยู่ในเวลาสั้นเข้าเป็น 2 เดือนบ้าง 1 เดือนบ้างครึ่งเดือน บ้าง ตลอดจนเพียง 7 วันก็มีนอกจากนี้ผู้ที่บวชเมื่อสูงอายุ หวังจะพักผ่อนหาความสงบหลังวัยทำงาน หรือ หลุดเล็กจากการดิ้นรนในการทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างคฤหัสถ์แล้วมีจำนวนมากขึ้น ผู้บวชประเภทนี้ ส่วนใหญ่ ไม่มีความมุ่งหมายในทางการศึกษาในสภาพเช่นนั้น คณะสงฆ์ไม่ได้จัดเตรียมหรือปรับปรุงให้มีหลักสูตรพระ ปริยัติธรรมพื้นฐานระยะสั้นแบบต่าง ๆ ให้เหมาะกับผู้ที่เข้ามาบวชประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ผู้บวชเข้ามาส่วนมาก จึงมิได้มีการศึกษาเล่าเรียน เป็นการบวชที่ไม่มีการเรียน ทำให้คุณค่าของการบวชลดน้อยลง

จากเหตุผลที่กล่าวมานี้ทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตาม หลักกัลยาณมิตรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อให้การพัฒนาครู สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเพื่อเพิ่มศักยภาพ และคุณภาพในการเรียนการสอนและเป็นการสืบต่ออายุ พระพุทธศาสนารวมทั้งเป็นการสร้างบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีความรู้เรื่อง ทั้งนี้ ในการจัดการให้มี คุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา และนักเรียนบาลีและทำให้ผู้วิจัยเกิดองค์ความรู้ที่สามารถ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถนำไปใช้กับการบริหารจัดการสมรรถนะหลักของ คณะสงฆ์ในเขตปกครองอื่นๆ ได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 4

2.2 เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรของโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

2.3 เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรของโรงเรียนพระ ปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

3. วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณก่อนแล้ว แล้วจึงทำการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เป็นการเก็บข้อมูลจากนักเรียนบาลี จำนวน 331 รูป เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและ การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 รูป/ คน นั้นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 การเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มซึ่งผู้ให้ข้อมูล คือผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/ คน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินคุณภาพของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 17 รูป/คน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาสภาพสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 มีขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

3.1 สมรรถนะหลัก (Core Competency) ประกอบด้วย 5 สมรรถนะ ดังนี้¹

3.1.1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน

3.1.2) การบริการที่ดี

3.1.3) การพัฒนาตนเอง

3.1.4) การทำงานเป็นทีม

3.1.5) จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิใน 3 กลุ่มจำนวน 17 รูป/คน คือ ผู้บริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 9 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา 4 คน ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 4 รูป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

วิธีดำเนินการ 1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบสมรรถนะหลักของครู

2. สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นเชิงสำรวจ ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

3. สร้างแบบสัมภาษณ์ และทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ผู้บริหารและครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ผลที่ได้ ทราบสภาพสมรรถนะหลักของครูของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

4.2 ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

วิธีดำเนินการ 1. ยกร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, คู่มือการประเมินสมรรถนะครู, (เอกสารอัดสำเนา), พ.ศ. 2553, หน้า 2

2. การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพิจารณาร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 จำนวน 9 รูป

ผลที่ได้ ร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

4.3 ขั้นตอนที่ 3

ประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

วิธีดำเนินการ 1. นำรูปแบบที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 มาประเมินการพัฒนาสมรรถนะของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

2. ได้ผลการประเมินความถูกต้องของรูปแบบความเหมาะสมของรูปแบบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ ประโยชน์ของรูปแบบและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จำนวน 17 รูป/คน

3. จัดทำรายงานการวิจัย

ผลที่ได้ รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ที่มีความถูกต้องความเหมาะสมความเป็นไปได้และประโยชน์ของรูปแบบ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

5.1 สภาพการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

ผลการศึกษาพบว่า สภาพการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะ การจัดการเรียนการสอนอยู่ในระบบของพระพุทธศาสนาครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีการพัฒนาตนเอง และใฝ่เรียนรู้หาความรู้ความสามารถเพื่อใช้ในการเรียนการสอนจึงทำให้ผลออกมาอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน์ (เฮาลี)² ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 พบว่า ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความคิดเห็นของการบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหาร อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการเรียนการสอน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านบุคลากร อยู่ในระดับปานกลาง

² พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน์ (เฮาลี), ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559), หน้า ก-ข.

5.2 รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

รูปแบบในการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูตามหลักกัลยาณมิตรธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้นมีการกำหนดกิจกรรมแต่ละด้าน ดังนี้

1) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน

1.1) สำนักเรียนมีการกำหนดนโยบายให้ครูต้องมีการประพฤติตนให้เหมาะสม 2) กำหนดนโยบายให้ครูสอนมีความพร้อมในการแต่งกาย 3) อบรมครูสอนให้มีความรู้ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน 4) รับฟังความคิดเห็นของนักเรียนเพื่อนำมาปรับปรุง 5) ฝึกอบรมครูสอนให้มีความอดทน และพร้อมเรียนรู้นวัตกรรมใหม่ๆ 6) พัฒนาครูสอนให้มีความรู้ที่ชัดเจนลึกซึ้ง 7) ครูสอนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนการสอน และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ที่ทันต่อยุค และสมัย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสำนักเรียนได้กำหนดนโยบายให้ครูประพฤติปฏิบัติตามทำให้ครูมีสมรรถนะในการทำงานที่ดีและมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน์ (เฮาลี)³ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการสำนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1 มีปัจจัยที่สำคัญ 6 ด้าน คือ (1) ด้านคุณลักษณะและพฤติกรรม คือ การบริหารสำนักเรียนเบื้องต้นต้องมีกฎเกณฑ์ระเบียบของสำนักเรียนเป็นหนึ่งในของการบริหาร มีเมตตาธรรมมีความเอื้อเฟื้อทั้งครูและนักเรียน มีความเสียสละ สามารถพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ยิ่งๆ ขึ้นไป มีความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง (2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม คือ การเป็นผู้นำควรมีคุณธรรม มีความซื่อตรง และมั่นคง มีทักษะทั้งในงาน และมนุษยสัมพันธ์ (3) ด้านสติปัญญาและความสามารถ คือ ผู้บริหารต้องกล้าตัดสินใจ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นนักประสานสืบทอด มีบริหารงานแบบมีส่วนร่วม มีความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี (4) ด้านวิสัยทัศน์ คือ ผู้บริหารต้องมีหลักวิชาการที่แม่นยำ และแตกฉานเข้าใจทั้งทางโลกและ ทางธรรม ผู้บริหารต้องมีน้ำใจดี มีความรักเมตตาต่อครูนักเรียน และผู้มีอุปการคุณด้วยความถ่อมตน และมีการบริหารต่อครูนักเรียนและคนอื่นๆ ด้วยความเสมอภาค (5) ด้านภารกิจ คือ ผู้บริหารต้องมีภารกิจการควบคุมดูแลคุณภาพการเรียนการสอน มีการจัดหางบประมาณให้เพียงพอแก่ความต้องการในการบริหารงาน มีธรรมาภิบาลในการบริหารงาน และ (6) ด้านมนุษยสัมพันธ์ คือ ผู้บริหารต้องรู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง มีพรหมวิหาร 4 อยู่ในจิตใจ ผู้บริหารรู้จักส่งเสริม และให้กำลังใจผู้ร่วมงาน มีความจริงใจ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และพิจารณาด้วยความเป็นธรรม

2) ด้านการบริการที่ดี

2.1) สำนักเรียนกำหนดนโยบายให้มีการร่วมกันแสดงความคิดเห็นในเรื่องของการเรียนการสอนประจำปี

2.2) ครูสอนมีความตื่นตัวและทันต่อเทคโนโลยีในสมัยปัจจุบัน

³ อ้างอิงแล้ว, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559), หน้า ก-ข.

2.3) นโยบายในการลงโทษนักเรียนที่กระทำผิดระเบียบวินัยให้ถูกต้องมีความสร้างสรรค์

2.4) การเรียนการสอนไม่ควรพูดเรื่องที่ไม่ใช่หลักการสอน

2.5) ครูสอนมีวิธีการสอนในเชิงสร้างสรรค์

2.6) กลยุทธ์ที่จะทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการเรียน

2.7) การเรียนการสอนไม่นำเรื่องที่ไม่ใช่รายวิชาที่สอน ทั้งนี้เป็นเพราะว่านโยบายของสำนักเรียนที่ทำให้ครูสอนมีการปฏิบัติตามนโยบายที่กำหนดจึงทำให้ครูสอนมีความสนใจในการให้บริการแก่นักเรียนด้วยความเต็มใจซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย ไมตรี⁴ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี” ผลการวิจัยพบว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบัน มีรูปแบบและพื้นฐานการจัดการศึกษามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 คือ เป็นการศึกษาที่เน้นการสอบวัดผลความรู้ หรือที่เรียกว่าสอบบาลีสนามหลวงเป็นหลัก โดยมีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดสอบพร้อมกันทั่วประเทศ ส่วนการเรียนการสอนนั้น จะอยู่ที่ผู้เรียนหรือแต่ละสำนักเรียนจะดำเนินการโดยมีเจ้าสำนักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการทั้งการเรียนการสอน การจัดการเรื่องสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน ครูผู้สอน ตลอดถึงงบประมาณในการดำเนินการ ซึ่งโดยภาพรวมแล้วระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลียังมีความเหมาะสมในระดับปานกลางและกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 83 เห็นด้วยที่จะให้มีการปรับปรุงระบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”⁵

3) ด้านการพัฒนาตนเอง

3.1) สำนักเรียนกำหนดนโยบายให้ครูสอนมีการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้

3.2) ครูมีการพัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้และความสามารถ

3.3) ครูสอนมีการพัฒนาความรู้ทั้งปรีชาปฏิบัติและปฏิเวธ

3.4) ครูสอนมีการพัฒนาความรู้ในด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่

3.5) ครูสอนมีความอดทนต่อการทำงานในหน้าที่ครู

3.6) ครูสอนมีความคิดสร้างสรรค์อธิบายเรื่องยากให้ง่ายและเกิดองค์ความรู้กับ

นักเรียน

3.7) ครูสอนมีวุฒิภาวะในความเป็นครูไม่มีอคติต่อนักเรียนจะทำให้เกิดความเสียหาย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสำนักเรียนได้กำหนดให้ครูสอนปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายที่กำหนดเพื่อให้มีการพัฒนาตนเองพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ความสามารถในการสอนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ประมูล สารพันธ์, และอินถา ศิริวรรณ⁶ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า “คณะสงฆ์ควรพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายการศึกษาที่ให้สิทธิสถาบันพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาได้ รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีที่เหมาะสม ซึ่งควรจะนำมาใช้ ได้แก่รูปแบบที่เปิดโอกาสให้

⁴ สมชาย ไมตรี, การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, งานวิจัยค้นคว้าอิสระ, สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2553, หน้า 126

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 126

⁶ ประมูล สารพันธ์, และอินถา ศิริวรรณ, การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550), บทคัดย่อ.

พระภิกษุสามเณรได้เรียนวิชานักธรรม-บาลี และวิชาสามัญควบคู่กันไปตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับปริญญาเอกวิชาที่พระภิกษุสามเณรควรจะได้ศึกษาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ได้แก่วิชาภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ศิลปะวิทยาศาสตร์ สุขศึกษาและพลศึกษา การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งก็คือวิชาพื้นฐานการศึกษาที่เรียนและสอนกันอยู่ในสถานศึกษาโดยทั่วไป⁷

4) ด้านการทำงานเป็นทีม

4.1) สำนักเรียนกำหนดนโยบายให้ครูสอนทุกท่านต้องมีการแต่งกายที่เรียบร้อยเป็นแบบอย่างที่ดี

4.2) มีการพัฒนาครูการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและองค์กร

4.3) มีการทำงานเป็นทีมด้วยความสามัคคีเพื่อเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนและองค์กร

4.4) ครูต้องมีความเรียบร้อยในการเรียนการสอน

4.5) ควรกำหนดให้ครูสอนทุกท่านเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน

4.6) ครูสอนมีการติดต่อประสานงานในการทำงานเป็นทีม

4.7) การสร้างแรงจูงใจในการทำงานเป็นทีมเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสำนักเรียนได้กำหนดนโยบายให้ครูสอนบาลีจะต้องมีการทำงานร่วมกันเป็นทีมมีการพัฒนาการทำงานร่วมกันของครูและการกำหนดนโยบายร่วมกันจึงทำให้ครูมีสมรรถนะในการทำงานซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมนสภรณ์ วิฑูรเมธา⁸ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล” ผลการวิจัยพบว่า “ระบบกัลยาณมิตรทำให้นักศึกษาผู้เป็นกัลยาณมิตรมีความรัก ความเอื้ออาทร เป็นมิตรกับผู้อื่น พัฒนาบุคลิกภาพให้ยิ้มแย้ม ใจเย็น หนักแน่น อดทน รับฟัง พุดดี คิดดี เห็นคุณค่าในตนเอง ผลการทดลอง ด้านความเป็นกัลยาณมิตรพบว่า นักศึกษาผู้เป็นกัลยาณมิตรได้พัฒนาคุณลักษณะของกัลยาณมิตรอย่างเด่นชัด เห็นได้จากผลการสัมภาษณ์นักศึกษาผู้เป็นกัลยาณมิตรพบว่า นักศึกษาผู้เป็นกัลยาณมิตรมีความหนักแน่น อดทน ชยัน คิดดี พุดดี ทำดีประพฤดีดี เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม มีวินัย ใจเย็น สุขุม เข้าใจตนเอง มั่นใจในตนเองมากขึ้น กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม มองโลกในแง่ดี รับฟังผู้อื่น รู้จักการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นที่พึ่งยามยาก เป็นมิตรกับทุกคน มีความเมตตา กรุณา อยู่ร่วมกับทุกคนได้”

5) ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู

5.1) สำนักเรียนกำหนดนโยบายให้ครูสอนจะต้องมีเมตตาต่อศิษย์ในการเรียนการสอน

5.2) ครูสอนจะต้องมีความเอาใจใส่ต่อศิษย์ในการเรียนการสอน

5.3) ครูสอนจะต้องมีการประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียน

⁷ อ้างอิงแล้ว, การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550), บทคัดย่อ.

⁸ มนสภรณ์ วิฑูรเมธา, การพัฒนาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), บทคัดย่อ.

5.4) ครูสอนจะต้องมีการวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในการสั่งสอนศิษย์ด้วยความเมตตาต่อศิษย์

5.5) ครูสอนเป็นผู้ที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อนักเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

5.6) ครูสอนต้องไม่แสวงหาประโยชน์ในการเรียนการสอน

5.7) ครูสอนต้องมีความเอาใจใส่ต่อศิษย์ไม่ชักนำในเรื่องที่เหลวไหล ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสำนักเรียนได้กำหนดนโยบายให้ครูสอนต้องมีการประพฤติปฏิบัติตามนโยบายที่กำหนดจึงทำให้ครูสอนมีสมรรถนะในการปฏิบัติหน้าที่และมีจริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประทีป พีชทองกลาง⁹ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ “กัลยาณมิตร คือ ผู้เป็นต้นแบบแห่งความดีงามทั้งในด้านกายกรรม วาจากรรมและมโนกรรม มีกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริตเป็นผู้มีคุณสมบัติพร้อมแห่งการแนะนำประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยเบื้องต้นแห่งการพัฒนาชีวิตในทุกๆ ระดับ โดยมีพุทธพจน์ยืนยันอย่างหนักแน่นถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรในการตั้งอยู่ในกุศลธรรม ตลอดถึงเป็นเหตุปัจจัยแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นวิถีทางอันประเสริฐ

6. ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นวาคณะสงฆ์ควรมีการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถให้นักเรียนและผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้แยกออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1) คณะสงฆ์ภาค 4 ควรนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ไปเผยแพร่สู่สำนักเรียนบาลีต่างๆ และส่งเสริมสนับสนุนให้นำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ไปใช้ในการพัฒนาครูและนักเรียน

2) คณะสงฆ์ภาค 4 และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะครูสอนบาลี ควรส่งเสริมให้มีการนำเสนอผลการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องเพื่อสะท้อนการตอบสนองนโยบายและความเจริญก้าวหน้าของครูและนักเรียน

3) คณะสงฆ์ภาค 4 และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะครูสอนบาลี ควรส่งเสริมงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนการสอนของสำนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

⁹ ประทีป พีชทองกลาง, รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557), บทคัดย่อ.

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

ผลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลไปปฏิบัติ ได้ดังนี้

- 1) การจัดการเรียนการสอนที่ขาดตอนต่อนั้นคณะสงฆ์ภาค 4 จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สำนักเรียนบาลีมีการจัดการเรียนการสอนที่อยู่ในระบบการเรียนที่ต่อเนื่องไม่ขาดตอน
- 2) ครูสอนไม่สามารถแสดงความคิดเห็นในการทำงานได้อย่างเต็มที่ต่อนั้นคณะสงฆ์ภาค 4 ควรส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะให้ผู้บริหารและครูมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ในการบริหารงานของสำนักเรียนเพื่อนำมาปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
- 3) สำนักเรียนขาดงบประมาณในการจัดการศึกษานั้นคณะสงฆ์ภาค 4 ควรมีการจัดกิจกรรมอบรมเสริมสมรรถนะของผู้บริหารและครูรวมทั้งการส่งเสริมงบประมาณเพื่อการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรมเป็นนักเรียนที่มีคุณภาพมีความเข้มแข็งเจริญมั่นคง

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ซึ่ง ได้มีทั้งข้อเสนอแนะที่หลากหลายซึ่งยังมีประเด็นหลายประเด็นที่ต้องการผู้เข้ามาดำเนินการศึกษาต่อ ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้มีการศึกษาในประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะประจำสายงานของครูสอนบาลีตามหลักกัลยาณมิตรธรรมในคณะสงฆ์ภาคอื่นๆ
- 2) ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงานของครูสอนภาษาบาลีตามหลักกัลยาณมิตรธรรมคณะสงฆ์ภาค 4 และภาค อื่นๆ
- 3) ควรศึกษารูปแบบการนิเทศติดตามผลการเรียนการสอนภาษาบาลีให้มีประสิทธิภาพและแข่งขันกับการเรียนการสอนของนักเรียนสายสามัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. เอกสารอ้างอิง

- ประทีป พีชทองหลาง. รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557
- ประมุข สารพันธ์ และอินตา ศิริวรรณ. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550
- พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน์ (เฮาลี). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559
- มนสภรณ์ วิฑูรเมธา. การพัฒนาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2563)

สมชาย ไมตรี. การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. งานวิจัยค้นคว้าอิสระ. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2553
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. คู่มือการประเมินสมรรถนะครู. เอกสารอัดสำเนา. พ.ศ. 2553, หน้า 2